

EESTI INIMVARA ARENGU RAPORT (IVAR)

Säästva arengu foorumi 2009 taustapaber

Inimvara mõiste antud raporti kontekstis:

JÄTKUSUUTLIK, LOOV JA HARITUM, SOTSIAALSELT SIDUS INIMKOOSLUS

Inimvara arendamise eesmärk: **Jätkusuutliku rahvastikuga haritum, tervem, sidusam ja usalduslikum ühiskond.**

Inimvara arendamise eesmärk Eestis: defineerida sammud, mis toetavad jätkusuutliku, kasvava sotsiaalse ja inimkapitaliga ühiskonna kujundamist Eestis, tagades alleesmärkidena inimvara:

- piisava **arvukuse**, et põlvkonnad end taastoodaks,
- pidevalt paraneva **kvaliteedi**, mis tagab loova toimetuleku **21. sajandil**.

Hakatus rühmatööks

„Inimvara arengu võtmeteemad ja jätkusuutlikkust mõõtvad indikaatorid“

Küsimused:

1. Kas töögrupi tõstatatud inimvara arengu võtmeteemad on adekvaatsed?

Kas miski oluline sõlmprobleem puudub?

- 1) Eesti rahvaarvu vähenemine (põlvkondade puudulik taastootmine)
- 2) Liigvarane suremus ja halb tervis tulenevalt alkoholismist ja narkomaaniast
- 3) Rahvuskultuuriline kapseldumine, globaalsetest võimalustest loobumine
- 4) Mitte-eestlaste kaugenemine Eesti riigist
- 5) Ääremaade tühjenemine ja sotsiaalne allakäik
- 6) Juurdepääs kvaliteetsele haridusele ei ole tagatud kõikidele
- 7) Kõrghariduse kesine rahvusvahelistumine ja konkurentsivõime
- 8) Madala tootlikkusega majandusstruktuur

2) Milline on parim näitajate kooslus hindamaks inimvara terviklikku jätkusuutlikkust?

3) Millised on kolm parimat näitajat hindamaks vastavate võtmevaldkondade seisundit?

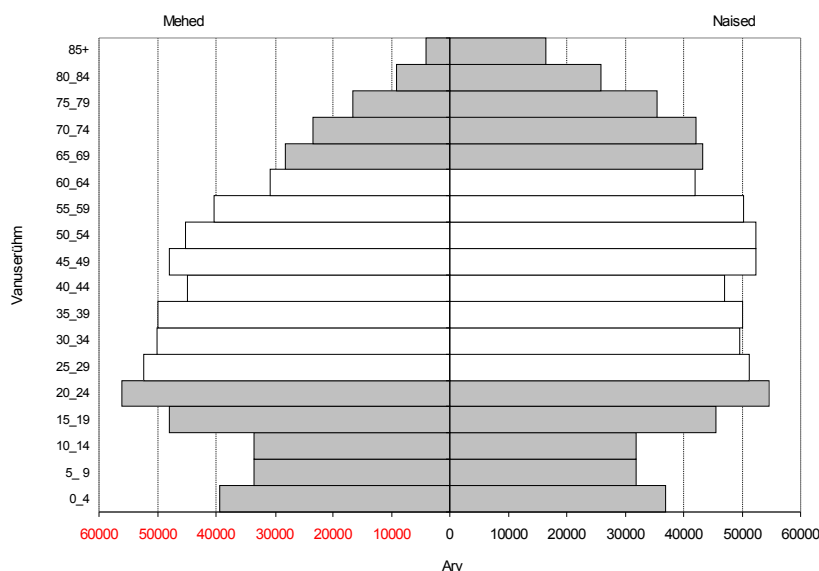
EESTI INIMVARA ARENGU SÖLMPROBLEEMID

1) Eesti rahvaarvu vähenemine (põlvkondade puudulik taastootmine)

Tiit Tammaru

1988. aastal sündis Eestis 25 000 last, 1998. aastal aga üksnes 12 000 last. Seega on 1990. aastatel sündinud laste põlvkonnad ligikaudu poole väiksemad kui 1980. aastatel sündinud laste põlvkonnad (joonis 1) ning see mõjutab omakorda nii Eesti kui teiste Ida-Euroopa riikide sündide arvu lähima 20–30 aasta perspektiivis rohkem kui sündimuskäitumine ehk see kui palju sünnib keskmiselt ühe naise kohta lapsi.

Joonis. Eesti rahvastiku sovanuskoosseis, 2008

Allikas: Rahvastikuregister.

2008. aastal oli Eestis meeste oodatav eluiga 69 ja naistel 79 eluaastat. Naiste puhul ei ole erinevus pika elueaga riikidega võrreldes suur, küll aga meestel (Rootsis on meeste oodatav eluiga 79 ja naistel 83 aastal 2008. aastal). Teiseks toimus kõikjal sündimuse kiire langus mis kulmineerus aastatel 1998/1999 ning seejärel on sündide arv ühe naise kohta ühtlaselt kasvanud. Sellise üldise arengu üheks oluliseks põhjuseks on sündide nihkumine tagasi vanematesse vanuserühmadesse (25–34).

Sarnase üldarengu juures eristub Eesti sellega, et nii 1980. aastate lõpus sündimuse kõrgseisu ajal (2,3 last naise kohta 1988. aastal), 1990. aastate lõpu sündimuse madalseisu ajal (1,3 last naise kohta 1998. aastal) kui praegu (1,7 last naise kohta 2008. aastal) on sündide arv ühe naise kohta kõrgem kui enamikus teistes endistes plaanimajandusega riikides. Samas jääb Eestis sündimus endiselt mõnevõrra madalamaks kui Põhjamaades (Rootsis 1,9 last naise kohta 2008. aastal).

Võtmeteemad

Madal sündimus. Eesmärgiks on lastega perede turvalisuse tagamine, mis võimaldab realiseerida soovitud laste sündi.

Väljaränne. Eesmärgiks on olukord, kus välismaal õppimine ja töötamine on küll levinud, kuid jäävad pigem ajutiseks nähtuseks inimeste elu jooksul ning pärast teadmiste ja kogemuste omandamist välismaal pöördub enamik väljarännanute Eestisse tagasi.

Poliitikasoovitused:

(Põhjamaade sündimuspoliitika põhimõtted ja võimalikud rakendused)

1. Riik (sh maksusüsteem) ei eelista ühte kooseluvormi (nt traditsiooniline abielu) teisele, mis on väga oluline olukorras, kus kooseluvormide mitmekesisus pidevalt suureneb.
2. Vanemahüvitis ehk sissetulekute kompenseerimisel põhinev lapsepuhkus.
3. Lapsepuhku suurendamine, mis võimaldab vaheldumisi nii emal kui isal kas osaajaga töötada või tööturult lühiajaliselt lahkuda kuni koolieani.
4. Riigi poolt toetatud lastehoid, mis võimaldab vanematel lihtsalt tööturult lahkuda ja uuesti naasta.
5. Lapse haigestudes saab võtta palgalist puhkust, mis kompenseerib sissetuleku kaotuse.

2) Liigvarane suremus ja halb tervis tulenevalt alkoholismist ja narkomaaniast

Maris Jesse

3) Rahvuskultuuriline kapseldumine, globaalsetest võimalustest loobumine

Anzori Barkalaja

Kultuuriline globaliseerumine ning ühtlustamine jätkub tulenevalt rahvusvaheliste suurkorporatsioonide kommertskaalulise loovusest läbi massimeediumite ja popkultuuri, inglise keele üldisemast kasutuselevõtust rahvusvahelise suhtluskeelena ning järjest intensiivistuvast töö-, heaolu ja õpirändrest. Vastukaaluks toimub kohaliku eripära rõhutamine: *glokalismi* levik erinevates huvi-, protesti- ja mõjustruupides või ka *kultuuriline kapseldumine* ja ksenofoobia (võõraviha). *Infoühiskond intensiivistub*: infohulkade järjest kiirenev kasv nii mahtude kui liigirikkuse osas, informatsiooni risustamine ja üha enam energiat kulub nii vajaliku info kättesaamisel kui ka enese (riigi) kuuldavakstegemisel. Ressursid koonduvad maailmalinnadesse: nii teadus- kui ka kunstiloome talendid ostetakse üles ning originaalsed loometöö asendub üha enam standardse tootmise- ja turundusega. Väheneb uute originaalsete ideede arv.

Eesti kultuuriruum viib läbi aegade parimas ajajärgus nii majanduslike kui vaimse arengu võimaluste poolest. Eesti riikluse lähiajalooliste kulgemiste jada on aga sundinud valima arengusuunaks valdavalt monokultuurse rahvusriigi mudeli, mis püüdleb samal ajal rahvusvahelise tunnustuse ja omaksvõtmise poole, kuid on suhteliselt sallimatu isegi eesti omakultuursete vähemuste eneseteadlikkuse tõusu ilmingute suhtes. Monokultuurse ühiskonnamudeli kultuuriruumi väiksus on teinud võimatuks ka integratsioonipoliitika edukuse, sest rahvusvähemused tunnetavad kultuurilist tõrjumist, mis on omakorda esialgse valmisoleku identiteeditaoliseks loomiseks pööranud barjääride avaliku tunnistamiseni rahvuslikul pinnal ning venekeelse elanikkonna poolt toe otsimiseni Venemaa suunal. Sisulised assimileerimisprotsessid on omakorda viinud muukultuuriliste vähemuste (ukrainlased, väikesed soome-ugri rahvad jms) jõulisema sulandumiseni pigem veneidentiteeditaolise elanikkonda, eriti madalama haridustasemega inimeste hulgas. Mitmed identiteeditaolise rolli taotlevad rahvuskultuuriseltsid küll tegutsevad, kuid inertsist pigem sotsrealismi ja riikliku ülalpidamise vaimus.

Sõlmprobleemid

Eesti ühiskonnas on vähene diskussioonivalmidus erinevate kultuuri- ja eluvaldkondade huvigruppide vahel ning otsustajate huvipuudus diskussiooni tulemusel kujunevate kokkulepete vastu otsustamiste alusena. Jätkuv on kapseldumissuund, mille korral jääme tõrjutuks Euroopa kultuurilistele piirialadele. See tugevdab andekate ja loovate (ja seetõttu sotsiaalselt tundlikemate) inimeste liikumistungi globaalsete tõmbekeskuste suunas. Jäiga ja kinnise migratsioonipoliitika tõttu peletame eemale ka võimalikud eesti kultuuri välismaised rikastajad ja elujõu suurendajad, keda meelitaksid muidu meie suhteliselt vähekoormatud elukeskkond ning väiksemas kogukonnas kergem esileküündivus ja tunnustus.

„Õhukese riigi“ kontseptsioon hakkab mõjuma eesti ühiskonnale võõrandavalt Eesti riigi (aparaadi) suhtes. Rahaliste varade vähenedes on märgata kalduvust kokku hoida huvitegevuse (sh tehnikaalase) ja kunstiloome valdkonnas, mis vähendab ühelt poolt (eriti noorte) kultuurikandjate võimalusi treenida loovust, leidlikkust ja ettevõtlikkust ning lükkab nad muude, ühiskonda pigem vaesustavate olemisvormide suunas (joomine, narkomaania, passiivne olelemine).

Poliitikasoovitused:

- 1) Tuleb toetada piirkondliku identiteeditaolise (nt võru-tegevus, setud, „mulgi taassünd“, kodukandiliikumine jne) suurenemist ning sellele ehitada üles Eesti riigikodaniku identiteet.
- 2) Integratsioonipoliitika eesmärgiks ei tohi olla muukultuursete ja –keelsete elanike sisuline assimileerimine ega tõrjumine, vaid nende identiteedi rikastamine eesti traditsioonilistele põhiväärtustele ning hoiakutele tugineva maailmavaatega.
- 3) Kõrgetasemelise maailmakultuuriparandi kättesaadavaks tegemine, mis aitab võrdlusalusena suunata eneseteadust omakultuuri poole Eestis riikliku poliitikana (tõlkimine, raamatute sisseostmine, kvaliteetnäituste maaletoomine).
- 4) Tuleb välja töötada erasektori kultuuriinvesteeringutesse kaasamise põhimõtted. Üheks lahenduseks on ettevõtte ja üksikisiku tulumaksu vähendamine siduda tulu suunamisega hariduse, teaduse, spordi ja kultuuri sponsoreerimisse.
- 5) Teadvustamiseks tõhusalt ja rahaliselt säästlikult oma kultuuri väärtust maailmas, on vaja välja töötada süsteemne maailmakultuurile orienteeritud eesti kultuuri tutvustamise ja levitamise strateegia

(sihtrühmi võiks määratleda keelekeskkondade kaudu – nt inglise, hispaania, hiina keeleruum), samuti on võimalik end tutvustada läbimõeldud originaalsete sihtaktatsioonidega.

- 6) Oluline on vähemalt seni tagada huvihariduse võrkustiku püsimine ning tõlgendada seda mitte lihtsalt kuluna, vaid investeeringuna sotsiaalministeeriumi eelarvesurve vähendamiseks.

4) Mitte-eestlaste kaugenemine Eesti riigist

Erik Terk

5) Ääremaade tühjenemine ja sotsiaalne allakäik

Antti Roose ja Jaak Kliimask

Ääremaad on maavallad (82), aga ka ääremaalised kandidid (52, kokku 125 000 inimest), mis on pikema perioodi vältel kaotanud märkimisväärse osa rahvastikust. Ääremaad minetavad ühiskondliku sidususe, jäävad kõrvale majanduselust ning sotsiaalse infrastruktuurita. Tulenevalt langeb ääremaadel elanike heaolu ja elukvaliteet oluliselt allapoole Eesti keskmist.

Kehv infrastruktuur ja kaugus töökohti ning turgu pakkuvatest keskustest põhjustavad ettevõtluse nõrkust, töökohtade kättesaadavust ja kehva valikut, tööpuudust ja heitumust. Allakäigu nõiaringi on käivitanud kestev negatiivne rändesaldo, kusjures lahkuvad eeskätt noored ja aktiivsed inimesed. Rahvaarvu kahanemine nõrgestab omakorda veelgi ettevõtluseeldusi (tööjõu pakkumine ja ettevõtlikkus alanevad) ja põhjustab kahaneva tarbijaskonna tõttu nii avalike kui erateenuste väljaviimist ääremaalt. Väljarände stiimulid tugevnevad sellega veelgi. Noorte väljaränne kahandab pidevalt kaudselt sündimust. Üha piiratum elu-olu takistab ääremaade elanikel rakendada oma võimeid ning piirkonna looduslikke, ajaloolis-kultuurilisi, sotsiaalmajanduslikke ja oskusteabelisi arengueeldusi ja ressursse.

Inimvaraliselt avaldub ääremaastumine eelkõige mitmesuguste sotsiaalprobleemidena, mis kumuleeruvad ja võimendavad üksteist. Ääremaadel on ligi viis korda rohkem heitunud, oluliselt rohkem kui mujal on püsivalt töövõimetuid ja töötuid. Ääremaadel langeb inimeste haridustase, haritumad lahkuvad, ja kasvab vaesus, vaesemad jäävad ja vaesuvad edasi (veerand maalastest elab allpool absoluutset vaesust, 2005). Heaolu langus ja teostusvõimaluste kadumine, deprivatsioon, isolatsioon ja normitus kuhjuvad sotsiaalseks tõrjutuseks, mis väljendub passiivses alistumises oludele ja üldises minnalaskmises. Sotsiaalne tõrjutus tabab ka lapsi ja noori. Ääremaalisi kogukondi kammitseb majanduslik ja geograafiline eraldatus, aga ka sotsiaalne ja haridus-kultuuriline. Tegijate ja otsustajate vähesuse tõttu kärbub ääremaadel demokraatia, mille kinnituseks on sagedased sisuliselt opositsioonita vallavolikogud.

Poliitikasoovitused ja –tegevused

1. **Ääremaade elustamispoliitika.** Ääremaade elukõlblikkuse tagamiseks on vajalik pikaajaline arengustrateegia koos finantseerimiskavaga.
 - 1.1. Tegevustik panna 5-aastasesse tegevus- ja investeeringute plaani. Arengustrateegia finantseerimine peab olema piisavalt jõuline; vastasel juhul ei ole seda otstarbekas üldse ette võtta – jääb mõjudeta.
 - 1.2. Arengustrateegia rahastamise põhiosa peab olema riiklikult tsentraliseeritud, vältimaks projektipõhist juhuslikkust. Eelkõige puudutab see investeeringuid sotsiaalsesse ja füüsilisse infrastruktuuri, sh. teede võrgustikku ja ühistransporti.
 - 1.3. Luua nn omafinantseeringufond väga heade ideede ja lahenduste tarbeks juba käivitatud regionaalmeetmete raames.
2. **Sihtpiirkonnad.** Ääremaad tugimeetmete sihtpiirkondadena tuleb valla ja kandi täpsusega määratleda. Vajadusel (indikaatorite alusel) nimistut täiendada, kuid mitte põhimõtteid ringi teha ja sobitada poliitilisele konjuktuurile. Sihtpiirkondades tagatakse riiklikult esmasel elutingimused, soodustatakse ääremaatingimustele sobivat väikeettevõtlust ja maakasutust, arendatakse ühistulisi ja kogukonnateenuseid.
3. **Võrgustikmajandus.** Kõige olulisem poliitikakujundamise põhimõte on liita ääremaade majandus, eeskätt turismi- kui ka põllumajandus- ja metsandussektor, funktsionaalselt Eesti linnapiirkondadega ehk siis viia tegelikkuses ellu võrgustikmajanduse põhimõtted, toetades sektoritevahelist koostööd piirkondlike innovatsioonide tekkeks (EL regionaalpoliitika olulisimaid soovitusi, mida Eestis ei ole paraku üldse järgitud). Kasutada EL põllumajandus- ja maaelupoliitika meetmete diferentseerimist. Samuti mikroettevõtte asutamistoetuse kõrgemat määra.
4. **Hariduskorraldus** – ühtne maakondlik haridusruum, üldharidus- koos rakenduskõrg- ja kutseõppega. Ühendada ääremaade põhi- ja keskkoolid õppe-halduslikult maakonnakeskuste ja teiste tugevamate

koolidega ühendkoolide, filiaalide-tegevuskohtade vms vormis kuni rakenduskõrghariduseni (sh elukestev õpe), tagades nõnda õppekvaliteedi võimalikult kodukoha lähedal.

5. **Teenusekorraldus.** Esmatasandi teenuste (side-, panga-, kaubandusteenuste) avalikud hanked rändteenuste osutamiseks.
6. **Ühistransport.** Kõik ääremaakandid siduda regulaarse ja nõude-ühistranspordi abil maakonnakeskustega. Tegemist on ühtaegu vajalike arenguliste eeltingimuste kui ka ääremaastumistunnet vähendava teenusega (täpsemad põhimõtted on kirjas maakondade sotsiaalse infrastruktuuri planeeringus).
7. **Sidekvaliteet ja kaugtöökeskused.** Ääremaadele, nii kodumajapidamiste kui ettevõtete tarvis rajada kvaliteetne internetiühendus (sidevõrk üldse, mitte et kaugemal kõige viimases järjekorras). Osaliselt aitab see kompenseerida geograafilisest eraldatusest ja madalast asustatusest tulenevat teenuste ja ka töökohtade kättesaadavust. Luua kohalikud kaugtöökeskused, mis suudavad personaalselt viia tööjõupakkumise kokku nõudlusega.

6) Juurdepääs kvaliteetsele haridusele ei ole tagatud kõikidele

Viive Ruus ja Mati Heidmets

Üldine trend hariduses on turumehhanismide juurdumine. Eesti hariduse olukorda pidada suures plaanis rahuldavaks. Eesti hariduskulutused on Els aga madalamate hulgas: 2006 4,8% SKT-st (EL 19 - 5,4%, OECD keskmine - 5,3. Õpetajaskonna teiste riikidega võrreldes kõrgem feminiseerumine ja noorte õpetajate väiksem osakaal. Õppurite osas paistab Eesti silma suhteliselt madala sisemise õpimotivatsiooni, vähese koolimeeldivuse ning märgatava koolikiusamise tasemega. Nende näitajate poolest oleme Euroopa Liidus viimaste hulgas

Oluline eesmärk on kvaliteetsele haridusele juurdepääsu tagamine igale Eesti inimesele.

Eesmärgiks on olukord, kus igaüks, kel on eeldused ja valmisolek oma haridustaset tõsta, seda ka teha saaks, kus eri liiki haridusbarjäärid (majanduslikud, keelelised, regionaalsed) oleksid minimeeritud.

Poliitikasoovitused:

1. Realiseerida PGS raames ettenähtud koolivõrgu reform, hoidudes riiklikult tugevdamast mõnede nn eliitkoolide senist eelisolukorda
2. Arendada teise taseme haridust (gümnaasiumid pluss kutseharidus) kui ühtset süsteemi, sealhulgas vaadelda ka nende ressursse (hooned, seadmed, inimesed) ühtsena
3. Muuta õppekohtade rahastamise süsteemi kõrghariduses, lähtudes OECD 2007 raporti soovitustest. Olukord, kus ca 55% Eesti üliõpilaskonnast tasub ise täies mahus oma õpingute eest ning ca 45% jaoks teeb seda riik tuleb asendada süsteemiga, kus iga õppur tasub osa oma õppemaksust. Lisaks kompensatsioonimehhanismid madalama sissetulekuga õppuritele. Eestile sobiva rahastamismudeli väljatöötamiseks luua ekspertgrupp, kes mh analüüsib teiste riikide kogemusi erinevate rahastamismudeliste kasutamisel ning pakub välja Eestile sobivad võimalused.
4. Luua riiklike meetmete kompleks tagamaks kõrghariduses vähemesindatud ühiskonnagruppide (mitte-eesti emakeelega noored, majanduslikult vähemkindlustatud peredest pärit lapsed jt) juurdepääs kvaliteetsele haridusele
5. Kõrghariduse üleminekuhindamise käigus järgida rangelt seatud kvaliteedinõudeid ning anda õppe läbiviimise õigus vaid neile koolidele ja õppekavagruppidele, kes suudavad tagada kvaliteetse ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimelise hariduse pakkumise

7) Kõrghariduse kesine rahvusvahelistumine ja konkurentsivõime

Viive Ruus ja Mati Heidmets

Kolmanda taseme hariduse omandanud noorte inimeste (vanuses 25-34) osakaalu poolest elanikkonnas ületab Eesti EL keskmist (Eesti - 35%, EL19 – 31%) ja mõnevõrra ka OECD keskmist (34% Eesti 35% vastu). Kõrghariduses on Eesti eripäraks selektiivne (kõik või mitte midagi) õppemaks kõrghariduses ning väga tugev selle haridustaseme feminiseerumine. Tulemuseks üks maailma sügavamaid lõhesid naiste ja meeste haridustasemes, lisaks meeste passiivsus elukestvas õppes osalemisel. **Eestist on saanud rahvusvahelises üliõpilasvahetuses doonorriik** (välja läheb rohkem kui sisse tuleb).

Eesmärk

(Kõrg)haridussektori kujundamine Eesti ühiskonna ja inimvara arengumootoriks. Eesmärgiks on olukord, kus Eestis pakutav haridus ei lähtu niivõrd meie tänastest arusaamadest hariduse eesmärkidest, sisu ja korralduse osas, vaid orienteerub järjest rohkem Eesti tulevikuvajadustele, arvestades nii meie kui muu maailma parimaid arusaamu ühiskonna ja majanduse tuleviku osas.

Poliitikasoovitused:

1. Koolide hindamisel/järjestamisel juurutada erinevaid hindamiskriteeriumeid (mitte ainult riigieksamite tulemused, samaväärsetena mitmesugused riigi poolt initsieeritud, korraldatud ja tunnustatud konkursid koolidele/koolide võrgustikele ja koolide/muude organisatsioonide ühendustele: õppeedukus+ sport+ omalooming + õpilasuuringud jne.
2. Pidev õppekavaarendus: loominguosa tugevdamine õppekavades. Sotsiaalsed kompetentsid, kriitiline mõtlemine, tulevikukavandamine õppekavadesse
3. Kõrghariduse kvaliteedikindlustuse keskmese õppekavaarendus, õppekavanõukogudesse nii tööandjate kui avalikkuse esindajad, õppekavanõukogud tegelikult toimima.
4. Parimate pedagoogiliste praktikate andmepanga koostamine ja nende võimendus massimeedias pluss riiklik tunnustus. Õpetajatele, sh ja soovitatavalt ka koos õpilastega konkursid uute õppematerjalide koostamisel, nende seas ka e-lahendused;
5. Kutseharidus: ettevõtte praktika arendamine uute mudelite alusel (H. Noorväli, doktoritöö), mis annab arengupulsi nii ettevõttele, koolile kui ka praktikandile.
6. Eesti lapsekeskseks ühiskonnaks - riiklik programm: "Eesti laps - hällist põhikooli lõpetamiseni" (Norra analoog).
7. TV- konkurss: "Eesti otsib superkooli". Hindamiskriteeriumid: a) lõbusus, vaimukus ja leidlikkus (kes veel mäletab KVN-i?); b) koostöö ja üksteise tugevate külgede ärakasutamine, c) uute ideede genereerimine ühiskonna ja/või oma kooli parema tuleviku tarvis;

8) Madala tootlikkusega majandusstruktuur

Raul Eamets ja Rainer Kattel

Eesti hõive kolmes sektoris oli 1991 aastal järgmine: põllumajandus 20,4%, tööstus 36,4% ja teenindus 43,2%. Turumajandusega maades on kõige suurem osakaal teenuste sektoris (ca 70%) ning kuskil 22-28% on hõivatud tööstuses ning mõni protsent põllumajanduses. Juba 1995. aastaks oli Eestis põllumajanduses hõivatuid 10,5%, tööstuses 34,0% ja teeninduses 55,4%. Meie senised arengud muudavad meid sarnaseks pigem Kreeka või Saksa majandusega. Kui vaadata majandusharude struktuuri lisandväärtuse loomise seisukohalt, siis meie majandus pigem „Kreekastub“, meie SKP-s on jätkuvalt suur osakaal ehitus- ning kinnisvara sektoril ning kaubandusel, nii nagu see on Kreekas või Hispaanias. Avaliku sektori ning äriteenuste osakaal on suhteliselt tagasihoidlik. Hõive seisukohalt võib meid pigem võrrelda täna kontinentaalse Euroopaga, Saksamaa ja Austriaga, sest meil on senini suhteliselt palju inimesi hõivatud töötlevas tööstuses.

Võtmeteema: madalale lisandväärtuseel orienteeritud majanduse struktuur.

Poliitikasoovitused:

1. **Põhikooli järgse kutseharidussüsteem likvideerida, anda kõigile põhikooli lõpetajatele kohustuslikus korras keskharidus** ning igasugune kutseharidus lisandub PÄRAST kohustusliku keskhariduse omandamist. Pärast keskkooli antav kutseharidus võiks omakorda olla kahte tüüpi, üks on nõuetekohane kõrgharidus, mis peaks ette valmistama kõrgete oskustega oskustöölisi (sama, mis endine keskeri-haridus), teiseks võiks olla aastane või pooleaastane õpe lihtsamate tööde ja ametite tarbeks.
2. Kõrghariduses **rahastada konkreetseid valdkondi ennaktempos**, a la valmistame ette täiendavalt 500 IT spetsialisti. Konkreetne arv eeldab täiendavat koolitusvõimsuste analüüsi. See nõuaks poliitilist tahet ühte või kahte eriala väljaspool olemasolevat süsteemi eelisi arendada. Selline kunstlik tööjõu pakkumise suurendamine tooks hiljem siia ka vastava valdkonna töökohad. Vastupidine skeem, et kõigepealt tulevad siia töökohad ja siis hakkame inimesi koolitama ei ole kuskil töötanud.
3. **Ettevõtluse toetamine peaks toimuma süsteemse tööstuspoliitika/ettevõtluspoliitika raames.** Selline strateegidokument tuleks välja töötada koostöös haruliitude ja teadlastega. Initsiatiiv võiks siinkohal olla Arengufondil. Strateegia peaks olema poliitiliste jõudude ühine

kokkulepe nii tööandjate kui töövõtjatega ja selle mõju võiks kesta üle valimisperioodide. Tänapäevane ettevõtluspoliitika on paljuski projektikeskne.

- 4. Kriisi tagajärjel toimunud majanduse struktuuri muutuste tõttu vabanenud inimeste tagasitoomine tööturule.** See ei ole lühiajaline probleem, Soomes kestis kõrge töötuse probleem 8-10 aastat, ehk Eesti tingimustes me räägime ajahorisondist 2018-2020, optimistlikumal juhul räägime keskpikast perspektiivist ehk siis 5 aastast. Ühe lahendusena pakutakse sellisel juhul ümberõpet. Kas me teame keda meil tööturul on tulevikus vaja ja kas meil on selleks piisavalt kompetentsi, et neid õpetada?